

Arkitekturfotografi i virkeligheden

af Dorte Bendtsen

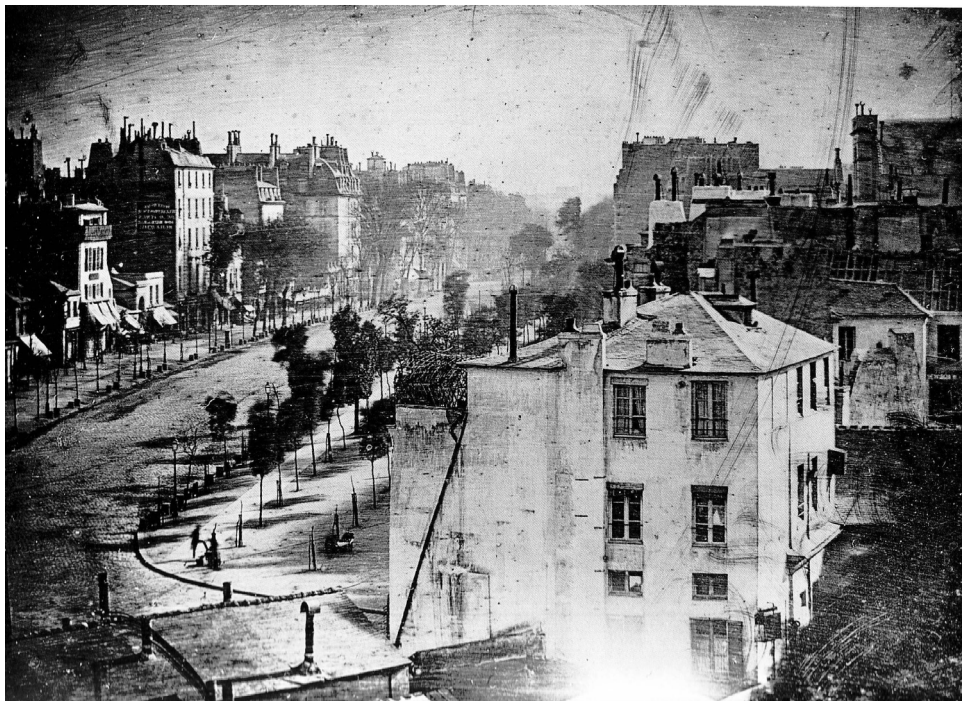
7900 er en af mine favoritter. Her er bøger med fotografier om og af alt muligt – mest af bygninger. Her står jeg tit og lader fingre og øjne løbe hen over de mange bogrygge; brede eller smalle, nye og skinnende eller slidte og med udvisket tekst efter mange hænder, der lige som mine har grebet efter bogen for at gå på opdagelse i de forskellige, fotografiske universer. 7900 er nummeret på gruppen af fotobøger på biblioteket på arkitektskolen. Kigger man rundt på de øvrige hylder på biblioteket, er der endnu flere fotos af bygninger i alle arkitekturbøgerne. Fotografierne i de fleste af bøgerne ligner hinanden – i hvert fald den måde, de er taget på. Sådan har det ”rigtige” arkitekturfotografi set ud i mange år. Men rundt omkring på hylderne er der i de seneste år begyndt at dukke noget andet op: Et tidskrift, hvor de glittede sider viser billeder af folks rodede hjem. En årbog med præmierede arkitekturfotografier, der snarere ligner kunst. Et nummer af Arkitektur DK om en dansk fotokonkurrence – ledsaget af en kommentar om, at det er “[...] tydeligt, at noget nyt er på færde.”¹ Og helt aktuelt et nummer af Arkitekten med en anmeldelse af en udstilling med fotografier af billedbureauet Kontraframe.² Fotografier der i høj grad viser bygninger, men også viser alt det, der ikke har været med i det klassiske arkitekturfotografi: Der er mennesker på, og det ”grimme” som trafik, stilladser og vejskilte får også lov at være med. Der er i dag en tendens til at vise byer og bygninger på en anden måde – til at vise ”virkeligheden”, som vi oplever den og kan genkende den fra vores egen dagligdag. Men hvad er det for en virkelighed, der afbildes? Hvorfor er tendensen mon sådan lige nu? Og hvad betyder det for dem, der kigger på billederne?

VIRKELIGHEDEN

Kontraframes udstilling ”Entropia” blev vist på Dansk Arkitektur Center (DAC) i september og oktober 2011. Med udgangspunkt i udstillingen og nogle af de ting, der blev skrevet om den, vil jeg diskutere oplevelsen af ”virkelighed” i arkitekturfotografi i dag i modsætning til det klassiske arkitekturfotografi. I denne artikel forstår jeg ”virkeligheden” som en virkelighedsnær fremstilling af omgivelser, man kan genkende oplevelsen af fra sit eget liv. Selv et realistisk fotografi vil dog altid være en konstruktion i kraft af fotografens til- og fravalg;³ en diskussion om fotografi som realisme eller konstruktion, der har fundet sted i hele fotografiets historie.⁴

Den franske teoretiker Roland Barthes argumenterer for, at et fotografi viser ”the necessarily real thing.”⁵ Ser vi bort fra mulighederne for billedmanipulation, så *har* genstandene i motivet været der – i det mindste i det øjeblik, fotografiet blev taget. Men er det den fulde

virkelighed? Der kan være genstande, der rent faktisk var der, men ikke er kommet med på grund af lys, skygge eller genskin.⁶ Eller mennesker og ting i bevægelse, der ikke kan fastholdes, hvis billedet er taget med lang lukketid. Folk har været der i virkeligheden, men eksisterer ikke i billedets "virkelighed". Det er i grunden en interessant tanke, at man ikke findes, hvis man er for hurtig!

Boulevard du Temple, Daguerre, 1830'rne.⁷ En form for arkitekturfotografi i kraft af gengivelsen af by og bygninger. Skopudserens kunde er én af de personer, der har stået stille længe nok til at blive fastholdt på billedet.

Det er tilfældet i billedet "Boulevard du Temple", der er taget i fotografiets spæde barndom i 1830'erne af den franske pioner inden for fotografi, Daguerre; det er et såkaldt daguerreotypi, en fotografisk proces, der er en forløber for fotografiet, som vi kender det i dag. Det siges at være det første fotografiske billede med mennesker på. Det er taget med så lang lukketid (mere end 10 min.), at kun få personer er kommet med, fordi de har stået tilpas stille til ikke at forsvinde. Den "i virkeligheden" trafikerede boulevard ligger på billedet helt stille hen, fordi trafikken er for hurtig til at komme med i billedets virkelighed.

Gengivelsen af virkeligheden kan altså diskuteres, men noget andet "virkeligt" får i alle tilfælde sin plads i den tids motivverden: det tilfældige og det utilsigtede; et øjebliksfotografi, som Mette Sandbye kalder det i sin beskrivelse af "snapshottet", der også indeholder elementer som det hverdagsagtige og en "[...] utopisk længsel efter den umedierede virkelighed [...]".⁸ Selv om man måske vanskeligt kan tale om et snapshot, når lukketiden er lang og motivet nøje udvalgt, så introduceres alligevel nogle nye, motiviske træk typisk for snapshottet: muligheden for at vise øjeblikket uden forskønnelse; hvor slidte huse, baggårde, installationer og mennesker i bevægelse, måske endda på vej ud af billedfladen, kommer med.

DET KLASSISKE ARKITEKTURFOTOGRAFI

Forskønnelse er derimod noget, det klassiske arkitekturfotografi, som det især kommer til udtryk fra modernismen og frem, lægger stor vægt på. Både på kunstscenen og inden for arkitekturfotografiet var der i 1970'erne fokus på "det hverdagslige", som Mette Sandbye kalder det.⁹ I arkitekturfotografiet viser det sig som en gengivelse af de funktionelle og de sociale aspekter i bygningerne, og det er en undtagelse i forhold til min opfattelse af

Unité d'Habitation, arkitekt Le Corbusier, fotograf Lucien Hervé, 1949.¹⁰ Et næsten ikonisk eksempel inden for arkitekturfotografi er Lucien Hervé, der var Le Corbusiers foretrukne fotograf. "Sir, you have the soul of an architect", skrev Le Corbusier i et brev til Hervé i 1949.¹¹

Herstedlund Fælleshus, arkitekt Dorte Mandrup Arkitekter, fotograf Adam Mørk, 2010.¹² Et typisk, nutidigt arkitekturfotografi fundet i et tilfældigt nummer af Arkitektur DK. Bygningen præsenteres med grafisk styrke, men uden liv.

det klassiske arkitekturfotografi, hvor billederne er meget smukke og stærke i deres grafiske virkemidler og fokuserer på form, linjer, stoflighed, lys og skygge – selvfølgelig ikke overraskende i et fag, der netop arbejder med disse ting.

Man kan som regel sagtens genkende bygningerne i fotografierne, men ofte vises de uden den reelle kontekst og i situationer, som man ikke oplever dem i "i virkeligheden". Billederne er rensset for mennesker, trafik, skilte og andre forstyrrende elementer. Styrkende linjer er rettet op, så den perspektiviske forsvindning ikke opleves, ofte er der brugt telelinse, der rykker motiverne tæt sammen og giver en form for fladhed, der i grunden er i stærk modsætning til byer og arkitektur, der netop er fysisk rumlige og appellerer til at blive oplevet rumligt.

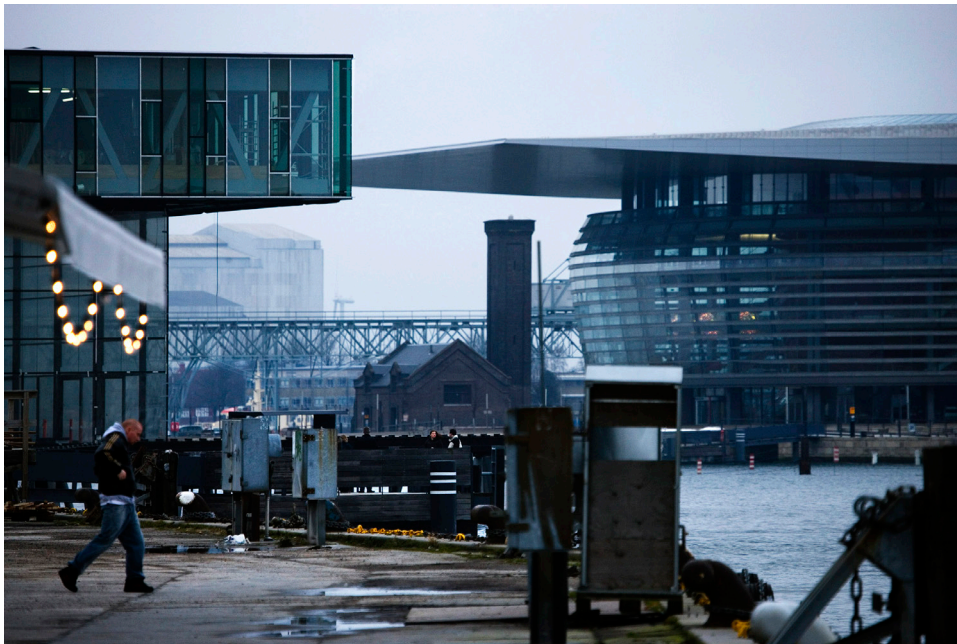
KONTRAFRAME – BÅDE KLASSISK OG ANDERLEDES

Kontraframe tager arkitekturfotografier i opdrag for tegnester, bygherrer og forskellige institutioner, men udstillingen "Entropia" viser deres egne fotografier, som både indeholder elementer fra arkitektur-, kunst- og dokumentarfotografi. Kontraframe "[...] tager den forgrund og de omgivelser med, der udgør arkitektorens samfundsmæssige rum", skriver Christian Bundegaard i en anmeldelse af "Entropia" i Politiken.¹³ Han skriver videre, at Kontraframes "[...] fotografier auto-

matisk (får) en polemisk brod mod de arkitektoniske glansbilleder." Ja, billederne er anderledes: Der er mennesker på, der er skrot i forgrunden, og trafik og skilte "dokumenteres", så rent motivisk bryder billederne med det "rensede", klassiske fotografi. Men billederne har stadig nogle af de samme karakteristika som de traditionelle arkitekturfotografier. De er udpræget æstetiske og grafiske i beskæring, farveholdning og fokus på linjer og strukturer. Der er ingen styrkende linjer og meget lidt perspektiv. Også de er flade.

Derfor viser billederne for mig at se ikke virkeligheden i så høj grad, som de forskellige omtaler af udstillingen lægger op til. Christian Bundegaard skriver f.eks.: "Ved hjælp af det simple kneb, at man med telens kan presse indbyrdes fjerne ting tættere sammen, får de os til at se byen igen, på den måde vi sjovt nok faktisk altid ser byen, men sjældent arkitekturen."¹⁴ Jeg er ikke enig. Den repræsenterede, flade "virkelighed" er ikke den samme, man oplever med øjne og krop, når man færdes i byen og observerer de samme steder og bygninger, som fremstilles på fotografierne. For mig at se er billederne stadig en grafisk oplevelse snarere end en dokumentarisk oplevelse af virkeligheden.

"Operaen set fra Havnegade, fredag d. 2. marts 2007, kl. 16:41", Kontraframe, 2007.¹⁵ Billedets rum er komprimeret så meget, at man nærmest oplever, at Operaen ligger i samme plan som pumpestationen med det karakteristiske tårn, der i virkeligheden ligger længere væk.

DE NYE TENDENSER – FOTOGRAFIETS FORTÆLLINGER

Alligevel er der en markant forskel i forhold til de traditionelle arkitekturfotografier. I anmeldelsen af "Entropia" i Arkitekten skriver Martin Søberg, at billederne ikke fremstår "[...]" som klassisk stramt komponeret arkitekturfotografi, men med et præg af tilfældighed.¹⁶ Tilfældighed og det utilsigtede er som nævnt karakteristisk ved snapshotet som type, og et snapshot er i sagens natur et glimt af et tidsmæssigt forløb med et "før" og et "efter". Billederne rummer i langt højere grad end traditionelle arkitekturbilleder en *fortælling*, der skaber undren og vækker beskuerens nysgerrighed. Billederne er velorkestrerede, men udgør stadig tilfældige glimt af et forløb. Det understreges af de ledsagende billedtitler, der angiver det præcise tidspunkt for optagelsen. Kontraframe udtaler selv, at de "[...]" undervejs i deres arbejde med at skyde de "rigtige billeder" for kunderne "[...]" også har "[...]" fanget tusindvis af øjeblikke, der er blevet til en anden og personlig *fotofortælling* om en by i forandring." (min kursivering)¹⁷ Der er mennesker, der er på vej et sted hen, der sidder og spiser deres frokost, der står og venter. Hvor går de hen nu? Hvor kom de fra? Hvad tænker de?

På den måde bliver Kontraframes billeder mere levende og virkelige end de klassiske arkitekturfotografier. Beskueren bliver aktivt inddraget i kraft af den hverdagslige motivverden og spejlingen af genkendelige rum.¹⁸ På den måde er fotografiet "[...]" på én gang en billedliggjort *præsentation* af virkeligheden og en opfordring til opmærksomhedsskærpet *participation* (deltagelse) i denne.¹⁹

HVORFOR NU OG FOR HVEM?

Der kan være flere forklaringer på, at tendensen er sådan og har været det i nogle år. En teknisk forklaring kan være, at man traditionelt har gengivet arkitektur meget præcist i to dimensioner i plan, snit og opstalt. Selv perspektivtegninger kan trods deres rumlighed ofte virke "flade". Men i dag kan man med computergrafik illudere ganske virkelighedsnære rum, der opleves næsten, som om man selv var der, og de befolkes af mennesker i forskellige, realistiske situationer. Har selve repræsentationsteknikken smittet af på den måde, vi forventer at se de færdige bygninger afbildet i fotografierne?

"Havneholmen set fra Enghave Brygge, tirsdag d. 6. oktober 2009, kl. 14:30", Kontraframe, 2009.²⁰ Hvis der ikke er mennesker på billederne, er der spor efter dem: nogen har skrevet "løgner" med store bogstaver – en tekst, der sætter tanker i gang: Hvem har skrevet det? Hvilken løgn og hvilken løgner er der tale om?

En anden forklaring kan være samfundsmæssig. Vi lever i det såkaldte oplevelsessamfund, der bl.a. er kendetegnet ved, at vi vil have fortællinger. Fortællinger om os selv og vores eget liv og hverdag i søgen efter både oplevelser og genkendelige holdepunkter. Publikum vil gerne stadig nyde det æstetiske, men de vil også have en fortælling med i købet – som Jan Geipel, programchef i DAC, siger om Kontraframe: "Deres tilgang til arkitekturfotografiet er et opgør med den måde man ofte vælger at afbillede arkitektur på. Som arkitekturformidlere skal vi mestre både det æstetiske og det realistiske – og her har Kontraframe et interessant bud på et billedsprog der gør begge dele."²¹

I et interview på Copenhagen X's hjemmeside siger Kontraframe selv, at et fotografi skal være ærligt og troværdigt, og at det kan opnås "[...] ved at vise mennesker, der bruger arkitekturen eller ved at vise en bygning i en kontekst, der virker troværdig [...]. Det klassiske arkitekturfotografi er meget afsenderorienteret og kan med sin rene og ofte lidt kolde fremstilling virke utroværdigt i modtagernes øjne og dermed i sidste ende være med til at skabe afstand."²² Og afstand er ikke noget, man ønsker at skabe i en tid, hvor kunst og kultur, herunder arkitektur og byplanlægning, demokratiseres, og hvor der er fokus på det folkelige og på brugernes holdninger og behov. Kontraframe siger selv, at de i løbet af de seneste 5-6 år har fokuseret mere på den menneskelige tilstedeværelse i deres billeder, og det skyldes både egne ønsker og ønsker fra kunderne, bl.a. Copenhagen X, der "[...] søger at bruge billeder, hvor arkitekturen ikke bare bliver vist frem, men hvor man kan se, hvordan arkitekturen bliver brugt."²³

EN NY GENRE?

Et fotografi er kommunikation og skal og vil selvfølgelig tage form og udtryk efter modtageren; skal det bruges i salgsøjemed, gengives i et fagtidsskrift eller vises på en kunstudstilling? Christian Bundegaard skriver i sin anmeldelse af "Entropia" i Politiken om arkitekturfotografi generelt: "Arkitekterne skal bruge billederne til at skaffe sig nye opgaver, så der er tale om en slags reklamefoto, nydelige og nøgterne, men sjældent kunstnerisk interessante."²⁴ Arkitekturfotografiet bliver dog påvirket i en mere kunstnerisk retning af kunsthografer, f.eks. Andreas Gursky og Walter Niedermayr, der også bruger arkitektur som

motiv. Arkitekturfotografiet i dag er måske, som Martin Søberg formulerer det, ikke bare "[...] et redskab til at præsentere bygninger som salgbare objekter, men [...] en selvstændig kunstnerisk genre."²⁵ En genre, der kombinerer de omtalte tilgange og byder på en udgave af "virkeligheden", der giver mulighed for både en æstetisk oplevelse (det klassiske arkitekturfotografi), et nyt syn på det repræsenterede rum (kunstfotografiet) og en inddragelse af beskueren i kraft af billedets indbyggede fortælling (snapshottet). Det er sidstnævnte, jeg opfatter som Kontraframes væsentligste bidrag til en ny genre. Et karaktertræk for snapshotæstetikken er ifølge Mette Sandbye, at den handler "[...] om at trække den umiddelbart erfarede verden ind i kunsten ved hjælp af fotografiet [...]. Det handler om at give os synet tilbage, at lære os at se på verden på ny eller på en anden måde."²⁶ Det er måske det, Kontraframes billeder kan? Vise os motiver fra hverdagens bygninger og byrum, som vi måske ikke selv får øje på, når vi færdes derude. Og hvad så med virkeligheden? Den må vi selv gå ud at opleve bagefter.

LITTERATUR

Den anvendte litteratur findes på Biblioteket for Arkitektur, Design og Scenekunst.

Ahnfeldt-Møllerup, Merete (2007): "Space Image" i: *Arkitektur DK*, nr. 5, vol. 51, august, s. 274-277

Barthes, Roland (2000): *Camera Lucida: Reflections on Photography*, London: Vintage

Beer, Olivier (2004): *Lucien Hervé. Building Images*, Los Angeles: Getty Publications

Nielsen, Sabine (2007): "Fotografiske rum" i: *Arkitektur DK*, nr. 5, vol. 51, august, s. 340-347

Petersson, Dag (2008): "Det fotografiske rum", i: *Filter*, nr. 02, s. 122-127

Sandbye, Mette (2007): *Kedelige billeder*, København: Forlaget Politisk Revy

Søberg, Martin (2011): "Urbane lag", i: *Arkitekten*, nr. 10, vol. 113, oktober, s. 16-17

ANDRE KILDER

Bundegaard, Christian (2011): "På afstand af glansbilledet", i: *Politiken*, kultursektionen, 27. september, s. 5

DAC, Dansk Arkitektur Center (2011): *Arkitekturfotografi midt i larmende storby* – download d. 12.11.2011 (artikel og billeder): <http://www.dac.dk/visNyhed.asp?artikelID=7337&soegningID=110274&ord=kontraframe>

Daguerre, Louis-Jacques-Mandé (1830'rne): Boulevard du Temple (daguerreotype), scannet fra: Jeffrey, Ian (1997): *The Photography Book*, London: Phaidon (billede)

Egeberg, Kasper (2011): *Mennesker giver arkitekturfotografiet værdi* – download d. 12.11.2011 (artikel): <http://www.cphx.dk/#/494187/>

Hervé, Lucien (1949): Unité d'Habitation, scannet fra: Sbriglio, Jacques (2011): *Le Corbusier & Lucien Hervé*, London: Thames & Hudson, s. 65 (billede)

Mørk, Adam (2010): Herstedlund Fælleshus, scannet fra: *Arkitektur DK*, nr. 1, vol. 54, januar, s. 53 (billede)

NOTER

- 1 Ahnfeldt-Møllerup (2007) s. 276
- 2 Søberg (2011)
- 3 Nielsen (2007) s. 345
- 4 Sandbye (2007) s. 8
- 5 Barthes (2000) s. 76
- 6 Petersson (2008) s. 124
- 7 Daguerre (1830'rne)
- 8 Sandbye (2007) s. 19
- 9 Ibid. (2007) s. 38
- 10 Hervé (1949)
- 11 Beer (2004) s. 21
- 12 Mørk (2010)
- 13 Bundegaard (2011)
- 14 Ibid. (2011)
- 15 DAC (2011)
- 16 Søberg (2011) s. 17
- 17 DAC (2011)
- 18 Formulering frit efter Nielsen (2007) s. 347
- 19 Sandbye (2007) s. 15
- 20 DAC (2011)
- 21 Ibid. (2011)
- 22 Egeberg (2011)
- 23 Ibid. (2011)
- 24 Bundegaard (2011)
- 25 Søberg (2011) s. 17
- 26 Sandbye (2007) s. 45-46